

ZAJEDNIČKA DEKLARACIJA USVOJENA NA DVADESETU GODIŠNJICU: IZAZOVI SA KOJIMA ĆE SE SLOBODA IZRAŽAVANJA SUOČAVATI U NAREDNOJ DEZENIJI

Specijalni izveštilac Ujedinjenih nacija (UN) za slobodu mišljenja i izražavanja, predstavnik Organizacije za evropsku bezbednost i saradnju (OEBS) za slobodu medija, specijalni izveštilac za slobodu izražavanja Organizacije američkih država (OAD) i specijalni izveštilac za slobodu izražavanja i pristup informacijama Afričke komisije za ljudska prava i prava naroda (AKLJPPN);

Razmotrivši ova pitanja zajedno sa organizacijama ARTICLE 19, Globalnom kampanjom za slobodno izražavanje (*Global Campaign for Free Expression*) i Centrom za pravo i demokratiju (*Centre for Law and Democracy*, CLD);

Podsećajući i potvrđujući naše Zajedničke deklaracije usvojene 26. novembra 1999, 30. novembra 2000, 20. novembra 2001, 10. decembra 2002, 18. decembra 2003, 6. decembra 2004, 21. decembra 2005, 19. decembra 2006, 12. decembra 2007, 10. decembra 2008, 15. maja 2009, 3. februara 2010, 1. juna 2011, 25. juna 2012, 4. maja 2013, 6. maja 2014, 4. maja 2015, 4. maja 2016, 3. marta 2017 i 2. maja 2018. godine;

Napominjući da mi, međuvladini mehanizmi za slobodu izražavanja i medijske slobode dvadeset godina izdajemo Zajedničke deklaracije u cilju tumačenja garantija ljudskog prava na slobodu izražavanja, u kojima pružamo smernice vladama, organizacijama civilnog društva, pravnicima, novinarima i medijima, akademskoj zajednici i poslovnom sektoru;

Naglašavajući da Zajedničke deklaracije doprinose uspostavljanju merodavnih standarda koji se odnose na širok dijapazon pitanja i izazova, kao i da se u njima ističe značaj slobode izražavanja za demokratiju, održivi razvoj, zaštitu svih ostalih prava i napore u borbi protiv terorizma, propagande i podstrekivanja na nasilje;

Izuzetno zabrinuti zbog kontinuiranog nasilja i krivičnog gonjenja novinara, boraca za pravo na slobodan pristup informacijama, branilaca ljudskih prava i ostalih zbog ostvarivanja svog prava na slobodu izražavanja kao i činjenice da prevladava nekažnjivost za ubistva i napade;

Pozdravljajući značajni doprinos digitalnih tehnologija širenju globalnih komunikacija i mogućnosti ljudi širom sveta da pristupaju informacijama i idejama i da govore i budu čuti, i ukazujući na kontinuirani imperativ obezbeđivanja univerzalnog i priuštivog pristupa internetu;

Potvrđujući potrebu pronalaženja rešenja u okviru međunarodnog prava ljudskih prava za ozbiljne probleme koji se pojavljuju u kontekstu digitalnih tehnologija, uključujući dezinformisanje: podstrekivanje na mržnju, diskriminaciju i nasilje; regrutovanje terorista i terorističku propagandu; proizvoljni i nezakoniti tajni nadzor; zadiranje u primenu tehnologija za enkripciju i očuvanje anonimnosti; i moć onlajn posrednika;

Izražavajući zabrinutost zbog kontinuiranih i sve dubljih pretnji po medijsku raznolikost i nezavisnost, između ostalog usled značajnog smanjenja prihoda od reklama za klasične medije, podrivanja produkcije vesti a naročito lokalnog i istraživačkog novinarstva; veće koncentracije medijskog vlasništva; političke kontrole nad javnim medijskim servisima i nedovoljnih finansijskih izdvajanja za njih: nedovoljnog

razvoja medija u zajednici; i kontinuiranih pokušaja vršenja kontrole nad privatnim medijima, uključujući pomoću zakonskih propisa;

Osuđujući kontinuiranu rasprostranjenost neopravdanih zakonskih ograničenja onlajn izražavanja i njihovu zloupotrebu i naglašavajući značaj da države prilikom nametanja ograničenja slobodi izražavanja poštuju obaveze propisane u članu 19 Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravama, uključujući da obezbede da su sva ograničenja neophodna i srazmerna, kao i dostupnost nezavisne sudske kontrole nad primenom ovih ograničenja;

Izražavajući žaljenje zbog proizvoljnih prekida i isključenja radi ograničenja pristupa telekomunikacionim mrežama i internetu;

Ističući značaj prava na pristup informacijama u posedu javnih organa, iz Rezultata 16.10 Ciljeva održivog razvoja;

Napominjući da privatne kompanije imaju obavezu da poštuju ljudska prava i otklanjaju njihove povrede i da rešavanje navedenih izazova iziskuje podršku više zainteresovanih strana i aktivno angažovanje državnih aktera, medija, posrednika, civilnog društva i javnosti uopšte;

Usvajaju u Londonu, dana 10. jula 2019, sledeću Zajedničku deklaraciju na dvadesetu godišnjicu: Izazovi sa kojima će se sloboda izražavanja suočavati naredne decenije:

1. Stvaranje okruženja koje omogućuje ostvarivanje slobode izražavanja

Zaštita i unapređenje slobode izražavanja, naročito ali ne i isključivo u digitalnom okruženju, iziskuju zaštitu i odgovarajuća zakonska pravila i regulatorne sisteme. Kako bi stvorila okruženja koja omogućuju ostvarivanje slobode izražavanja, države treba da:

- a. Preduzmu trenutne i smislene aktivnosti radi zaštite bezbednosti novinara i ostalih koji bivaju napadnuti zbog ostvarivanja svog prava na slobodu izražavanja i radi okončanja nekažnjivosti za takve napade.
- b. Obezbede zaštitu slobode izražavanja u svom pravnom, regulatornom i političkom okviru, u skladu sa međunarodnim standardima, uključujući ograničavanjem krivično-pravnih ograničenja slobode govora kako se njima ne bi obeshrabrivale javne rasprave o pitanjima od javnog interesa.
- c. Unapređuju medijsku raznolikost, uključujući putem pružanjem podrške naporima da se dâ glas grupama koje su marginalizovane ili u opasnosti od diskriminacije, razvoja pravila o transparentnosti vlasništva nad medijima i telekomunikacione infrastrukture, usvajanja i primene delotvornih pravila o pristupu informacijama i uskim definisanjem ograničenja sadržaja na ono što je dozvoljeno shodno međunarodnom pravu ljudskih prava.
- d. Obezbede da su medijska regulatorna tela nezavisna, da je njihov rad transparentan i da za njega odgovaraju javnosti, kao i da poštuju načelo ograničenog obima uređenja i obezbede odgovarajući nadzor privatnih aktera.
- e. Rešavaju teške ekonomske izazove sa kojima se suočavaju nezavisni novinari i mediji, uključujući putem pružanja podrške lokalnim medijima i regulacije u cilju

ublažavanja negativnih efekata izazvanih dominantnošću onlajn reklamnih preduzeća.

- f. Poštuju međunarodne standarde ljudskih prava, uključujući one koji se odnose na transparentnost, kada nastoje da uredi ili utiču na izražavanje na onlajn medijskim platformama.
- g. Se uzdržavaju od proizvoljnih ili nezakonitih ograničenja primene tehnologija za enkripciju i očuvanje anonimnosti.
- h. Preduzmu kako trenutne tako i dugoročnije korake ka zabrani nezakonitog ili proizvoljnog nadzora i neodgovorne trgovine alatima komercijalne industrije špijuskog softvera koje imaju značajne štetne efekte na ostvarivanje slobode mišljenja i izražavanja.
- i. Posvete znatno veću pažnju i ulože znatno više resursa u medijsku, informacionu i digitalnu pismenost, i u kratkom i u dugom roku, kako bi rešile konkretne izazove vezane za ove vrste pismenosti u savremenom okruženju digitalnih komunikacija.

2. Izgradnja i očuvanje slobodnog, otvorenog i inkluzivnog interneta

Ostvarivanje slobode izražavanja iziskuje digitalnu infrastrukturu koja je robusna, univerzalna i uređena na način kojim će se obezbediti da ona i dalje predstavlja slobodan, pristupačan i otvoren prostor za sve zainteresovane strane. Države i ostali akteri bi narednih godina trebalo da:

- a. Priznaju pravo na pristup i upotrebu interneta kao ljudsko pravo, kao suštinski uslov za ostvarivanje prava na slobodu izražavanja.
- b. Štite slobodu izražavanja u skladu sa međunarodnim pravom ljudskih prava u zakonodavstvu koje može imati uticaja na onlajn sadržaj.
- c. Se uzdržavaju od izazivanja prekida ili isključenja internet ili telekomunikacionih mreža.
- d. Znatno prošire inicijative za obezbeđivanje univerzalnog i priuštivog pristupa internetu.
- e. Poštuju i jačaju načelo neutralnosti mreže.
- f. Obezbede da se tokom značajnih tehnoloških događaja, poput prelaska na 5G mobilne mreže i širenja „interneta stvari“ (*Internet of Things*, IOT), poštuju ljudska prava, naročito putem sprovođenja robusnih analiza usklađenosti sa ljudskim pravima prilikom razvoja infrastrukture, mrežnih servisa, interoperabilnosti i integrisane zaštite privatnosti.
- g. Izbegavaju mere koje mogu dovesti do fragmentacije interneta i ograničenja pristupa globalnom internetu.

3. Privatna kontrola kao pretnja slobodi izražavanja

Moć koju privatna preduzeća, naročito društveni mediji, platforme za pretraživanje i ostali posrednici, imaju nad komunikacijama jedno je od transformativnih svojstava okruženja digitalnih komunikacija, pri čemu je ogromna moć skoncentrisana u rukama samo nekoliko

preduzeća. Kako bi se za slobodu izražavanja obezbedila zaštita od neodgovorne privatne dominacije nad okruženjem, pozivamo na razvoj:

- a. Mehanizama za obezbeđivanje nezavisnog nadzora od strane više zainteresovanih strana, kao i transparentnosti i odgovornosti u cilju korigovanja pravila o privatnom sadržaju koja mogu biti u suprotnosti sa međunarodnim ljudskim pravima i zadirati u pravo pojedinaca na uživanje slobode izražavanja.
- b. Regulatornih mera kojima se uređuju načini na koje poslovni modeli nekih preduzeća koja se bave digitalnim tehnologijama i koja zavise od reklama stvaraju okruženje koje se takođe može koristiti za viralno širenje, između ostalog, obmana, dezinformacija i izražene mržnje.
- c. Sprovođenja obaveza iz Rukovodećih načela UN o biznisu i ljudskim pravima od strane preduzeća, potkrepljenog državnim regulisanjem ili nadzorom, kako bi se ublažila šteta po ljudska prava putem razvoja političkih obaveza i kontinuiranih ocena uticaja na ljudska prava koje se obelodanjuju javnosti.
- d. Zakonskih i tehnoloških rešenja koja omogućuju transparentnu algoritamsku obradu i moderiranje sadržaja, kao i potpuno obelodanjivanje i mogućnost provere podataka na kojima se zasniva veštačka inteligencija.
- e. Rešenja u kojima se vodi računa o ljudskim pravima za izazove izazvane dezinformacijama, kao i sve većom mogućnošću stvaranja lažnih slika i filmova koji se temelje na veštačkoj inteligenciji (*deep fakes*), na javno odgovorne i ciljane načine, primenom pristupa u skladu sa standardima međunarodnog prava vezanim za zakonitost, legitimnost cilja, kao i neophodnost i srazmernost. .
- f. Delotvornih pravila i sistema radi rešavanja pitanja preterane koncentracije vlasništva i praksi koje predstavljaju zloupotrebu dominantnog položaja na tržištu preduzeća koja pružaju usluge u oblasti digitalnih komunikacija.

PRILOG

SPISAK RANIJIH ZAJEDNIČKIH DEKLARACIJA

- 1999: Zajednička deklaracija o unapređenju slobode izražavanja
- 2000: Zajednička deklaracija o cenzuri izazvanoj ubistvima i klevetama
- 2001: Zajednička deklaracija o izazovima za slobodu izražavanja u novom veku
- 2002: Zajednička deklaracija o slobodi izražavanja i sprovođenju pravde, komercijalizaciji i inkriminaciji klevete
- 2003: Zajednička deklaracija o regulaciji medija, ograničenjima novinara i istraživanja korupcije
- 2004: Zajednička deklaracija o pristupu informacijama i zakonodavstvu o poverljivosti
- 2005: Zajednička deklaracija o internetu i antiterorističkim merama
- 2006: Zajednička deklaracija o objavljivanju poverljivih informacija, otvorenosti nacionalnih i međunarodnih javnih tela, slobodi izražavanja i kulturnim/verskim tenzijama i nekažnjivosti za napade na novinare
- 2007: Zajednička deklaracija o unapređenju raznolikosti u elektronskim medijima
- 2008: Zajednička deklaracija o klevetanju religija i zakonodavstvu za borbu protiv terorizma i ekstremizma
- 2009: Zajednička izjava o medijima i izborima
- 2010: Zajednička deklaracija usvojena na desetu godišnjicu: Deset ključnih izazova za slobodu izražavanja u narednoj deceniji
- 2011: Zajednička deklaracija o slobodi izražavanja i internetu
- 2012: Zajednička deklaracija o krivičnim delima protiv slobode izražavanja
- 2013: Zajednička deklaracija o zaštiti slobode izražavanja i raznolikosti tokom prelaska na digitalno zemaljsko emitovanje
- 2014: Zajednička deklaracija o univerzalnosti i pravu na slobodu izražavanja
- 2015: Zajednička deklaracija o slobodi izražavanja i odgovorima na konfliktne situacije
- 2016: Zajednička deklaracija o slobodi izražavanja i borbi protiv nasilnog ekstremizma
- 2017: Zajednička deklaracija o slobodi izražavanja i „lažnim vestima“, dezinformisanju i propagandi
- 2018: Zajednička deklaracija o nezavisnosti medija i raznolikosti u digitalnom dobu